

U devetom poglavlju "Jezik toponima", koje autor otvara s podsjećanjem na Peiskerov članak što je 1926. objavljen u *Blätter für Heimatkunde*, a kojim je u slavenskoj mitskoj toponimiji utvrdio navodni iranski dualizam, Šmitek utvrđuje kako se slovenska toponimija s mitološkom konotacijom posredno ili neposredno nadovezuje na sljedeće tri teoforne figure: Peruna, Velesa i Mokoš.

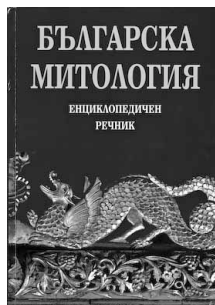
Na poglavlje "Zemlja izobilja: Indija", u kojem, među ostalim, autor upućuje na slovenske predaje o krajnjoj granici naseljenoga svijeta za koju figurira Indija kao zemlja čudesa kao i zemlje u kojima su živjeli ljudi sa psećim glavama, tematski se nadovezuje poglavlje *Pretkazanje katastrofe: Atila*, koje pokazuje kako su slovenske usmene predaje o Atili, Hunima, Mongolima i Turcima povezane s idejom o postojanju ljudi sa psećim glavama (kinokefali), a prema slovenskoj usmenoj predaji (usp. Simon Rutar: "Knez Pes-Marko", *Ljubljanski Zvon*, 1884., br. 4, str. 252-253) psoglavi Atila nastao je kao produkt zoofilnoga odnosa kraljice i psa, i pritom autor pretpostavlja kako su se takve priče u Sloveniji proširile zahvaljujući srednjovjekovnim talijanskim kronikama.

I posljednje, dvanaesto poglavlje *Propast svijeta*, o slovenskim predajama o kraju svijeta, utvrđuje kako će kažnjavanjem čovječanstva u vidu sveopćega, globalnoga rata (usp. Vinko Möderndorfer: *Koroške narodne pripovedke*, Celje 1946., "Kako še bo in kdaj bo dobro na svetu?") započeti novo Zlatno doba.

Na kraju ovoga sažetoga prikaza napomenimo da je knjiga *Mitološko izročilo Slovencev. Svetinje preteklosti* (a moramo pripomenuti, riječ je o opsežnoj knjizi s 1452 bilješke) nastala kao preoblikovana i proširena varijanta članaka objavljenih u autorovoj knjizi *Kristalna gora. Mitološko izročilo Slovencev* (1998.), kojima je autor pridodao još pet poglavlja, zbog čega je i knjiga objavljena pod novim naslovom jer svojim opsegom premašuje značajke koje nose ona izdanja s podnaslovnom odrednicom "prošireno i dopunjeno izdanje".

Suzana MARJANIĆ

B'lgarska mitologija, Enciklopedičen rečnik, [drugo dop. izd.], ur. Anani Stojnev, Izdatelstvo Zaharij Stojanov, Sofija 2006., 367 str.

Pojava mitoloških leksikona, enciklopedija ili rječnika u znanstvenom svijetu nije baš rijetka, a u novije vrijeme mogli bismo reći i da je vrlo plodna zbog sve većega zanimanja za davno i nedokučivo. No, izrada ovakvoga tipa leksikona zbog svoje kompleksnosti iziskuje dodatna zalaganja. To je ponajprije stvaranje skupine znanstveno i stručno osposobljenih istraživača koji će zdušno prionuti ovakvu poslu, kao što pokazuje i nova knjiga o bugarskoj mitologiji. Bugarski mitološki priručnik svojim se oblikovanjem oslanja ponajprije na *riječ* kao izražajno sredstvo a ne na sliku, koja u mitološkim sferama često mnogo više govori od riječi. Zato je i pokušaj rekonstrukcije mitologije gotovo isključivo riječju složeniji i zahtjevniji posao, koji je pokušala svladati skupina bugarskih istraživača. Druga poteškoća, posebice ako je riječ o *nacionalnoj* mitologiji, o kojoj je ovdje riječ, susret je s onim mitološkim fenomenima koji

izlaze iz okvira nacionalne mitologije i dio su širega prostora ili kontinenta. Zato je jedan od temeljnih problema koncepcije nacionalne mitologije kako razlučiti čimbenike koji su poveznički i zajednički, odnosno izvanvremenski i izvan prostora, od onih koji su etnički određeni, a time i zemljopisno i povijesno locirani, ali i lingvistički specificirani. Ovdje se posebno misli na antičku mitologiju, čija su božanstva vrlo često sastavni dio nacionalnih mitologija, čime im se na temeljne dodatno pripisuju i razlikovne (nacionalne) odrednice (npr. Apolon; Ares; Hades = Trakijski konjanik, Atena = Velika Boginja Majka itd.).

Urednik bugarskoga enciklopedijskog mitološkog rječnika, Anani Stojnev (filozof), okupio je još troje znanstvenika i to: Dimitra Popova iz područja povijesti te Margaritu Vasiljevu i Račka Popova iz etnologije, koji su u zajedničkom poslu pokušali nadići spomenute probleme i stvoriti priručnik koji će na cjelovito razotkriti bugarsku mitologiju, ali i biti pristupačan široj čitalačkoj publici. Rječnik je usustavljen tako da logično, leksikografski i enciklopedijski istakne vjerovanja, legende i predaje, običaje, rituale i praksu što su se tijekom stoljeća taložili u bugarskome narodu i do danas postali tipični. Rječnik ne zaobilazi ni preuzete elemente koji su se prilagodili bugarskomu podneblju. Takva objedinjenost ponuđenoga nam materijala predstavlja *Bugarsku mitologiju*.

Jezgru *Rječnika* čini 420 terminoloških enciklopedijskih članaka obogaćenih s tek 70 likovnih priloga. Oni nikako nisu okosnica rječnika već njegova isključivo etnička i folklorna dopuna (npr. obrok na sv. Dimitrija, svadbeno sijanje, koledari, uskršnji kruh, koledarski kruh), a rjeđe arheološka (npr. ukrasne kopče s likovima svetaca, urešeni nadgrobni spomenici) i likovne (drvorezi, crteži).

Sustav dopunskih informacija *Rječnika* čini i 2000 dodatnih natuknica, koje upućuju čitatelja u dubinu pojedinih članaka. Dodatnih pak 1000 uputnica usmjerava čitatelja na različite nazive. Na primjer: natuknice *ažder* i *aždarha* (aždaja) znakom = upućuje na sinonimsku natuknicu *zmej* (zmaj) koja je naslov članka. Uz naslov su nabrojane sve zabilježene inačice imena, npr. *zmev*, *ažder*, *aždarha*, *junak*, *šarkan*, *zmeica*, *zmejkinja* uz zemljopisnu odrednicu pojedine inačice. Zanimljivo je primijetiti razlikovne nijanse hrvatsko/bugarske mitološke sfere: npr. hrvatsko poimanje zmaja, antropomorfiziranoga bića nositelja uglavnom pozitivnih karakteristika, nije u sinonimskoj vezi s *aždajom*, koja je oličenje zla.

Druga razina saznanja označena malim znakom povećala odnosi se na natuknicu koja nije sinonimska i koja se može odnositi na jedan ili više pojmova različitih etimoloških ishodišta, a koji su spoznajno povezani, odnosno čije je ishodište u nekoj drugoj mitologiji, ali je "udomačeno" i u bugarskoj. Npr. pojam *stupaniti pari* (zakopano blago) je povezano s pojmom *imàne* (skriveno blago) i *talas'm* (talisman), od kojih su oba naslovi članaka u kojima se između ostaloga spominje i prvi navedeni pojam. Tako su najčešće riješeni nazivi grčkih bogova, kako smo već napomenuli, ili i svetaca čiji je bugarski pučki naziv prikazan u enciklopedijskom članku, dok je grčki oblik označen povećalom kao oznakom za uputnicu. Npr. *Artemida* upućuje na enciklopedijski članak "Velika Boginja Majka i Bendida" (trakijski naziv za Boginju Majku).

Uz svaki su pojedini članak naznačene temeljne bibliografske jedinice koje se odnose na analizirani termin te ime autora članka.

Rječnik se tako u cijelosti sastoji od oko 3500 posebnih termina, što temeljnih, što sinonimskih uputnica, što specifičnijih termina rabljenih unutar članaka. Svi oni zajedno čine *Bugarsku mitologiju*.

Kršćanstvo a s njim i pravoslavlje duboko su prodrli u prastare mitološke segmente, gradeći kroz vrijeme čvrstu vezu. Višeslojni civilizacijski i vjerski spoj vidljiv je u natuknicama svetačkih blagdana, u kojima se na različite načine spaja pogansko vjerovanje i lik kršćanskoga sveca. Zanimljiv primjer sv. Martina, čiji je drukčiji razvoj blagdana i slavljenja žrtve u Zapadnih kršćana zasjenio prastare običaje, posebice stočarskih krajeva koji su razvidni

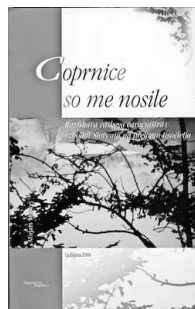
naročito u Bugara, ali i Makedonaca i Srba, gdje sv. Martin kao franački svetac i ispovjednik (lat. *confessor*) nije našao svoje mjesto. Tako npr. 14. studenoga (odnosno vrijeme od 11.-16. ili 21. studenoga, što odgovara tzv. *martinskom vremenu*) istočni Bugari slave *Mratince*, praznik u čast demonskoga bića *mrata* ili *mratinjaka*, žrtvujući mu crnu kokoš, dok se u zapadnih Bugara isti praznik odnosi na "vučji praznik", koji je zabilježen i drugdje u Južnih Slavena. U zapadnokršćanskoj svijetu blagdan sv. Martina u stočarskim je krajevima zadržao običaj ritualnoga žrtvovanja kokoši, koji bi valjalo povezati s irskim običajem žrtvovanja pijetla, ali i s *Atanasovdenom* u Bugara, na koji se nadovezuju isti običaji. Na ovom tek natuknutom primjeru razvidna je slojevita raznolikost obilježavanja jednog te istog razdoblja od krajnjeg zapada do istoka.

Autori i izdavači ove vrijedne knjige se nadaju, kako je istaknuto na kraju uvodne riječi, da će *Enciklopedijski rječnik bugarske mitologije* ispuniti izvjesnu prazninu u kulturnom životu Bugara, vjerujući da će ga čitatelji sa zanimanjem prihvatiti. *Bugarska mitologija* po opsežnosti i tumačenju natuknica nadilazi svoje nacionalne okvire i u drugih slavenskih čitatelja potiče naviranje usporednih misli, budući znanja i potičući ideje o novim mitološkim projektima.

Izradom mitoloških priručnika, poput ovog bugarskog, utemeljenih na nacionalnim odrednicama uvelike se pridonosi mitologijskim rekonstrukcijama uopće, koje u novije vrijeme sve više zaokupljaju znanstvene, stručne i književne interese, posebice kada je riječ o mitološkim poveznicama.

Antonija ZARADIJA KIŠ

Mirjam Mencej, Coprnice su me nosile. Raziskava vaškega čarovništva v vzhodni Sloveniji na prelomu tisočletja, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana 2006., 322 str. (Zbirka Županičeva knjižnica; št. 18)

Knjiga Mirjam Mencej *Coprnice su me nosile. Raziskava vaškega čarovništva v vzhodni Sloveniji na prelomu tisočletja* (Vještice su me zavele s puta. Istraživanje seoskoga vješticiarstva u istočnoj Sloveniji na prijelomu tisućljeća), koja propituje socijalnu i demonsku dimenziju vješticiarstva, temelji se na interpretaciji terenskoga gradiva o vješticama, kao što već naslov sugerira, skupljenoga u ruralnim područjima istočne Slovenije, na granici s Hrvatskom, u razdoblju od 2000. do 2001. godine. Inače, terensko istraživanje autorica je provela zajedno sa svojim studentima/studenticama s Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskoga fakulteta u Ljubljani i pritom su zabilježili više od 150 razgovora. U okviru socijalne dimenzije vješticiarstva, djelomice slijedeći klasifikaciju vještica koju je uporabila Éva Pócs u knjizi *Between the Living and the Dead: A Perspective on Witches and Seers in the Early Modern Age* (1999.), Mirjam Mencej vrlo pomno tumači razlike i dodire između dviju kategorija vještica – vještice-susjede (zavidne vještice) i seoske vještice.

Nadalje, u okviru socijalne dimenzije vješticiarstva Mirjam Mencej upućuje da je čarobnjaštvo, crna magija koja se koristi protiv pojedinaca uvijek razumijevano kao devijacija socijalnih normi i, među ostalim, autorica upućuje na studiju *Witchcraft in Tudor and Stuart*